

Bruselj, 7.10.2020
COM(2020) 620 final

ANNEX 1

PRILOGA

k

SPOROČILU KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU IN SVETU

Unija enakosti:
strateški okvir EU za enakost, vključevanje in udeležbo Romov

{SWD(2020) 530 final}

Priloga 1: Smernice za načrtovanje in izvajanje nacionalnih strateških okvirov za Rome

BOJ PROTI ANTICIGANIZMU

Zahvaljujoč prizadevanjem Zveze proti anticiganizmu, Evropskega parlamenta in Sveta Evrope¹ obstaja vse večje soglasje, da anticiganizem (posebna oblika rasizma do Romov) prispeva k trajni izključenosti Romov. Ker sta anticiganizem in izključenost del začaranega kroga, bi ju bilo treba obravnavati skupaj. Boj proti diskriminaciji in anticiganizmu bo prispeval k uspehu ukrepov za vključevanje, kar bo posledično spodbudilo večjo odprtost in sprejemanje v družbi. Za boj proti anticiganizmu ter spodbujanje raznolikosti in vključevanja je potrebno sodelovanje družbe kot celote, tako romskih kot neromskih skupnosti. Med drugim je treba opolnomočiti Rome ter obravnavati splošna (tudi institucionalna) stališča in ravnanja. Organi za enakost bi lahko bili prednostni partnerji nacionalnih kontaktnih točk za Rome pri zagotavljanju standardov izvajanja in zavzemanju za večji poudarek na boju proti diskriminaciji v strategijah.

Nacionalni strateški okviri za Rome bi morali:

- **nameniti poseben poudarek boju proti anticiganizmu za:**
 - 1) priznanje anticiganizma in sprejemanje odgovornosti za ukrepanje proti njemu;
 - 2) priznanje zgodovinskih razsežnosti anticiganizma, zlasti holokavsta nad Romi; ozaveščanje o zgodovini Romov in spodbujanje sprave;
 - 3) ozaveščanje o vzajemnih koristih raznolikosti in vključevanja; oblikovanje pozitivnega diskurza; spodbujanje vzornikov; podpora srečanjem med skupnostmi in medkulturnemu učenju za boj proti stereotipom in napačnim informacijam o Romih na področju izobraževanja, medijev, umetnosti, kulture in zgodovine;
 - 4) boj proti diskriminaciji kot izrazu anticiganizma;
 - 5) boj proti sovražnemu govoru in kaznivim dejanjem iz sovraštva kot izrazom anticiganizma ter spodbujanje prijavljanja kaznivih dejanj, nadlegovanja in nasilja, ki temeljijo na predsodkih;
 - 6) spodbujanje dostopa do pravnega varstva za žrtve anticiganizma in diskriminacije;
 - 7) ozaveščanje Romov o njihovih pravicah ter
 - 8) odpravo in preprečevanje sistemske/institucionalne/strukturne diskriminacije², ki jo doživljajo Romi;
- **prednostno medsektorsko/horizontalno preprečevati anticiganizem in se boriti proti njemu na vseh področjih sektorske politike za:**
 - 1) boj proti segregaciji, ustrahovanju in nadlegovanju na področju izobraževanja; ozaveščanje šolskega osebja;
 - 2) boj proti diskriminaciji pri zaposlovanju (dostopu do zaposlitve) in ozaveščanje delodajalcev;
 - 3) boj proti diskriminaciji pri dostopu do kakovostnega zdravstvenega varstva; odpravo vzporednih, ločenih storitev; preprečevanje kršitev človekovih pravic (na primer prisilnega splava in prisilne sterilizacije); ozaveščanje zdravstvenih delavcev;
 - 4) boj proti prostorski segregaciji; preprečevanje prisilnih izselitev brez alternativnih stanovanj; ozaveščanje organov in
 - 5) redno zbiranje podatkov o enakosti (podatki o izkušnjah z diskriminacijo, podatki organov za

¹ [Anticiganizem – referenčni dokument](#), Berlin/Budimpešta, 2017; [Resolucija Evropskega parlamenta z dne 15. aprila 2015 ob mednarodnem dnevu Romov – rasno sovraštvo do Romov v Evropi in priznanje, s strani EU, dneva spomina na genocid nad Romi med drugo svetovno vojno](#); [Poročilo Evropskega parlamenta o vidikih temeljnih pravic pri vključevanju Romov v EU: boj proti anticiganizmu \(2017/2038\(INI\)\)](#); [Resolucija Evropskega parlamenta z dne 12. februarja 2019 o potrebi po okrepljenem strateškem okviru EU za nacionalne strategije vključevanja Romov po letu 2020 in okrepitvi boja proti anticiganizmu](#); [Splošno politično priporočilo Evropske komisije za boj proti rasizmu in nestrpnosti \(ECRI\) št. 13 iz leta 2012 o boju proti anticiganizmu in diskriminaciji Romov](#); [Izjava Odbora ministrov Sveta Evrope o porastu anticiganizma in rasističnega nasilja nad Romi v Evropi](#).

² Sistemska diskriminacija je posledica neenakosti, ki izhajajo iz zakonodaje, politike in prakse. Te pogosto niso zakoreninjene namenoma, temveč zaradi vrste institucionalnih dejavnikov pri oblikovanju, izvajanju in pregledu zakonodaje, politike in prakse. Glej [Vključevanje Romov in popotnikov: na poti k novemu okviru EU, ki temelji na izkušnjah organov za enakost](#).

BOJ PROTI VEČGENERACIJSKI REVŠČINI

(s poudarkom na zaščiti otrok in boljši uporabi sredstev EU)

Boj proti večgeneracijski revščini in izključenosti je ključnega pomena za izboljšanje položaja marginaliziranih Romov. Izključenost in diskriminacija pri dostopu do izobraževanja, zaposlitve, zdravstvenega varstva in stanovanj vplivata na razvoj otrok in lahko posledično vplivata na njihovo starševstvo v prihodnosti, kar nato povzroča tudi prikrajšanost njihovih otrok. Začarani krog izključenosti in diskriminacije se bo brez znatnih intervencij za celovito reševanje osnovne dinamike in za načrtovanje boljše prihodnosti za naslednjo generacijo neizogibno nadaljeval. To zahteva **poudarek na otrocih**, pri katerem je treba vztrajati.

Nacionalni strateški okviri za Rome bi morali:

- mobilizirati ustrezno strokovno znanje na vseh ravneh upravljanja za oblikovanje ukrepov za zaščito otrok; dodeliti ustrezna sredstva za predšolsko vzgojo in varstvo ter izobraževanje (na primer štipendije, mentorstvo, podporo v času po šoli), prehrano, osebni razvoj in delo z družinami;
- spodbujati udeležbo v predšolski vzgoji in varstvu;
- zaščititi ženske, otroke in mlade prek strategij za boj proti kaznivim dejanjem, kot je trgovina z ljudmi, po potrebi tudi za vse oblike izkoriščanja (spolno izkoriščanje, izkoriščanje delovne sile, prisilno prosjačenje in izkoriščanje kriminalnih dejavnosti za prisilne in izkoriščevalske navidezne sklenitve zakonske zveze), ter jim omogočiti dostop do pomoči, podpore in zaščite;
- izboljšati dostop do storitev na ravni skupnosti in družine za invalide in otroke brez starševske oskrbe; okrepiti ukrepe za preprečevanje institucionalizacije prek podpore družinam v negotovih razmerah in invalidom;
- zagotoviti dolgoročno vzdržnost podpornih ukrepov za otroke in njihove družine, da bi izboljšali pogoje za naslednjo generacijo;
- načrtovati finančno podporo in naložbe na podlagi natančne analize osnovnih vzrokov marginalizacije (socialno-ekonomska izključenost in diskriminacija); zbrati podrobnejše dokaze s sistematičnimi ocenami in analizo vrst nacionalnih, regionalnih in lokalnih intervencij, ki (ne) delujejo, in vzrokov za to, da bi poglobili razumevanje ovir pri vključevanju; v analitično delo vključiti vse zainteresirane strani (lokalne organe, civilno družbo, romske/neromske zainteresirane strani z morebitnimi različnimi stališči);
- analizirati uporabo sredstev EU v sodelovanju z organi upravljanja – če se v poročilih o spremljanju ugotovi, da sredstva dejansko niso bila porabljena za doseganje ciljev vključevanja, sodelovati z lokalnimi organi / organi upravljanja in zainteresiranimi stranmi, da bi razumeli zakaj, in odpraviti morebitne ugotovljene ovire ter
- vzpostaviti tesne povezave med nacionalnimi kontaktnimi točkami za Rome in organi, odgovornimi za spremljanje sredstev EU; zagotoviti, da uporaba sredstev EU za Rome ustvarja resnične priložnosti za udeležbo in ima zanje načrtovani učinek v vsakodnevem življenju in da se ne uporablja za druge interese.

SPodbujanJE UDELEŽBE ROMOV

Udeležba Romov pri oblikovanju javnih zadev je predpogoj in dejavnik, ki omogoča enakost in vključevanje ter spodbuja demokratično in učinkovito upravljanje. Namen udeležbe in opolnomočenja Romov je dati ljudem besedo in jim omogočiti, da delujejo na nove načine, ki podpirajo življenje. Vključevanje omogoča ukrepanje in daje ljudem možnost udeležbe. Udeležba in opolnomočenje sta načeli in procesa za izboljšanje življenjskih razmer ljudi in njihove uspešnosti v življenju. Podpiranje smiselne udeležbe Romov pri oblikovanju politik na lokalni in nacionalni ravni in na ravni EU je predpogoj za boj proti izključenosti. Še posebej pomembni akterji so romske in proromske organizacije civilne družbe. Nacionalne kontaktne točke za Rome se pri usklajevanju razvoja nacionalnih strateških okvirov poziva k spodbujanju participativnih modelov, na primer z vodenjem tematskih delovnih skupin, ki pripravljajo oceno potreb, prednostne naloge, ciljne vrednosti in ukrepe na ključnih področjih, v katerih sodelujejo nacionalni, regionalni, lokalni in nevladni akterji, ter z zagotavljanjem udeležbe Romov. Ti modeli in strukture bi se nato lahko uporabljali za spremljanje in ocenjevanje izvajanja.

Nacionalni strateški okviri za Rome bi morali:

- določiti minimalne obvezne vidike in kanale udeležbe Romov pri oblikovanju, izvajanju in spremljanju politik ter načrtovanju sredstev EU, vključno s pisnimi protokoli o udeležbi, ki določajo mandat (obseg in narava sodelovanja), sestavo (načela za izbor članov), delovne metode in pričakovane rezultate posvetovalnih in participativnih organov, da se zagotovijo dejansko sodelovanje, zaupanje in odgovornost³;
- ustvarjati priložnosti za opolnomočenje romskih skupnosti na lokalni ravni, da se jim omogočita prevzemanje odgovornosti in ukrepanje, izrecno namenjeno uvajanju družbenih in političnih sprememb. Mobilizacijo skupnosti bi bilo treba razumeti kot nameren vključujoč in participativen proces, ki vključuje Rome, lokalne organe in organizacije;
- zagotoviti, da so Romi v vsej svoji raznolikosti (vključno z državljani in tujimi državljani, marginaliziranimi in integriranimi osebami, ženskami, otroki in mladimi) zastopani v procesu oblikovanja politike in posvetovanja;
- izboljšati lokalne ukrepe z večjim vključevanjem romskih strokovnjakov, ki bi delovali kot mediatorji in pomagali preseči nenehno pomanjkanje zaupanja med romsko skupnostjo in večinskim prebivalstvom;
- spodbujati sodelovanje civilne družbe v organizacijah za Rome in splošnih organizacijah, zlasti tistih, ki so usmerjene v pravice otrok, mladih in žensk;
- uporabiti sredstva EU in druga sredstva za zagotavljanje redne podpore krepitvi zmogljivosti (na področju preverjanja enakosti, udeležbe itd.), zlasti za lokalno civilno družbo, ter
- *v državah z znatnim romskim prebivalstvom:*
 - spodbujati pozitivne ukrepe za povečanje udeležbe Romov v nacionalni in lokalni upravi na področjih enakosti in vključevanja, raziskav itd. ter
 - razmisliti o ustanovitvi nacionalnih krovnih romskih organizacij za redno posvetovanje in udeležbo v razpravah o politikah. Te bi morale prejemati osnovna institucionalna nepovratna sredstva od nacionalnih vlad ali redna sredstva za podporo civilni družbi.

³ Violetta Zentai, Georgeta Munteanu in Simona Torotcoi, [Kakovost udeležbe v pobudi EU za enakost in vključevanje Romov po letu 2020](#), strokovna poročila, ki temeljijo na v prihodnost usmerjenih vidikih ocene okvira EU za nacionalne strategije vključevanja Romov, 2020, strani 41, 59 in 60.

RAZMISLEK O RAZNOLIKOSTI

Pri oblikovanju nacionalnih strateških okvirov je ključnega pomena upoštevanje raznolikosti Romov in romskih skupnosti. Strateški okvir EU za Rome spodbuja opolnomočenje romskih žensk, mladih in otrok (ter invalidnih Romov, starejših Romov, LGBTI+ Romov in mobilnih državljanov EU), da bi premostili socialno-ekonomske vrzeli, v celoti uveljavljali svoje pravice, uresničili svoj potencial in postali dejavni akterji sprememb.

Nacionalni strateški okviri za Rome bi morali:

- oceniti potrebe in položaj vseh Romov (tudi tistih, ki so tuji državljani, niso državljani EU oziroma so brez državljanstva);
- obravnavati večplastno diskriminacijo in presečnost, ki povečujeta resnost izključenosti;
- z ukrepi za vključevanje in boj proti revščini nameniti pozornost najbolj marginaliziranim romskim skupinam (brez izključevanja drugih skupin v podobnem položaju) in obravnavati vse Rome z ukrepi za spodbujanje udeležbe, Rome in Nerome pa z ukrepi za preprečevanje anticiganizma in diskriminacije ter boj proti njima;
- določiti specifične cilje in ciljno usmerjene ukrepe za romske ženske, otroke in mlade, invalide, starejše Rome, mobilne državljane EU, Rome brez državljanstva in osebe iz držav nečlanic EU (kot je ustrezno) ter razčleniti kazalnike po spolu in starosti;
- obravnavati vidik spola na vseh področjih, zlasti na področju izobraževanja, zaposlovanja, zdravstvenega varstva, podpore otrokom in boja proti (večplastni) diskriminaciji, vključno z nasiljem in izkoriščanjem (v družini); spodbujati udeležbo in zagotavljati, da ukrepi upoštevajo vidik spola;
- podpirati dostop romskih žensk do pravnega varstva za preprečevanje/odpravo nasilja v družini in drugih kršitev človekovih pravic;
- v okviru transnacionalnega sodelovanja učinkoviteje reševati izzive in izkoriščati priložnosti, ki izhajajo iz nadnacionalne mobilnosti Romov, ter tako zagotoviti dostop do izobraževanja, zaposlitve, stanovanj, zdravstvenega varstva in drugih socialnih storitev ter
- odpraviti apatridnost med Romi z zagotavljanjem univerzalnega vpisovanja rojstev v matični register in dostopa do osebnih dokumentov, formalnih postopkov za ugotavljanje apatridnosti in univerzalnega dostopa do storitev.

ZDRUŽEVANJE SPLOŠNIH IN CILJNO USMERJENIH PRISTOPOV

Medtem ko diskriminacija in izključenost Romov upravičujeta stalen ciljno usmerjen pristop, je namen te usmerjenosti spodbujanje učinkovitega vključevanja in enakosti Romov na vseh področjih življenja. To predpostavlja vključujočo reformo glavnih politik, kar zahteva pametno kombinacijo ciljno usmerjenih in splošnih pristopov. Ciljno usmerjene politike bi morale biti začasne in bi morale ublažiti dodatne oblike prikrajšanosti in diskriminacijo, s katerimi se soočajo Romi. Ciljna usmerjenost bi morala biti izrecna (čeprav ne nujno utemeljena na narodnosti), vendar ne izključujoča, tj. ne bi smela izključevati Neromov v enakem položaju.

Nacionalni strateški okviri za Rome bi morali:

- pojasniti, kako specifični ciljno usmerjeni ukrepi (zaščitni ukrepi) obravnavajo ovire, ki Romom preprečujejo dostop do glavnih politik in njihovih koristi, ter kako bi javne politike postale bolj vključujoče za Rome;
- spodbujati dostop do pravic in osnovnih storitev za Rome z dodatno ciljno usmerjeno podporo, vendar brez ustvarjanja stalnih vzporednih struktur;
- ukrepati ciljno usmerjeno na teritorialni ravni, da se zagotovi upoštevanje lokalnih razmer; pri obsežnih intervencijah (na primer za boj proti skrajni revščini) kombinirati teritorialno usmerjenost z usmerjenostjo v družbene skupine in zagotoviti, da dosežejo romsko prebivalstvo;
- *v državah z znatnim romskim prebivalstvom:*
 - uvesti obveznost preverjanja/revizije ključnih ukrepov glavnih politik, da se oceni njihov učinek na enakost in vključevanje Romov;
 - določiti, kako se bodo sredstva EU uporabila za vključujočo reformo glavnih politik (na primer za odpravo segregacije na področju izobraževanja ali stanovanj) in za ciljno usmerjene ukrepe, ter
 - določiti ureditve za vključevanje enakosti, vključevanja in udeležbe Romov v politike na regionalni in lokalni ravni.

RAZŠIRITEV UKREPOV ZA PREPREČEVANJE/ZMANJŠEVANJE NESORAZMERNEGA UČINKA KRIZ NA ROME

Vsi ključni izzivi, s katerimi se danes sooča EU (vključno s pandemijo COVID-19, podnebnimi spremembami ter zelenim in digitalnim prehodom), imajo razsežnost enakosti in vključevanja Romov. Posebno pozornost bi bilo treba nameniti zagotavljanju, da diskriminirane in marginalizirane skupine, zlasti med Romi, niso prisiljene nositi nesorazmernega deleža bremena zaradi kriz in prehodov, ter temu, da odzivi na izredne razmere in dolgoročnejše strategije rasti vključujejo ciljno usmerjeno dodatno podporo za njihovo vključevanje. Upoštevati bi bilo treba izkušnje, pridobljene med pandemijo COVID-19, ki je nesorazmerno prizadela marginalizirane romske skupnosti, ki so bile izpostavljene najhujšim kratkoročnim učinkom na zdravje ter srednje-/dolgoročnim gospodarskim učinkom. Nacionalni strateški okviri za Rome bi morali prispevati k ublažitvi posledic koronavirusne krize in nas opremiti, da se bomo lahko bolje spopadli z morebitnim takimi pojavi v prihodnosti.

Nacionalni strateški okviri za Rome bi morali:

- načrtovati učinkovito zbiranje podatkov in spremljanje socialno-ekonomskih učinkov (po starosti, spolu in zdravstvenih potrebah), da se zagotovijo učinkoviti in prilagojeni ukrepi politike, ki se odzivajo na obstoječe/prihodnje pandemije;
- upoštevati kratko-, srednje- in dolgoročne potrebe ter vključiti zadevne akterje v razvoj in izvajanje ukrepov;
- podpreti prizadevanja lokalnih organov za obravnavanje najnujnejših potreb romskih skupnosti (na primer dostop do zatočišča, vključno s hrano in vodo, dostop do brezplačnih zdravstvenih storitev in finančna podpora za romske družine v negotovih ekonomskih razmerah);
- prednostno obravnavati prizadevanja za odpravo strukturnih neenakosti in pomanjkanja dostopa romskih skupnosti do osnovnih storitev in infrastrukture;
- zagotoviti, da ukrepi in/ali ukrepi, za katera se uporabljajo sredstva EU in nacionalna sredstva, dosežejo in obravnavajo potrebe najbolj marginaliziranih in prikrajšanih skupnosti;
- spodbujati dostop Romov do varne in čiste pitne vode⁴;
- izboljšati dostop do sanitarnih storitev in zagotoviti kontinuiteto osnovnih komunalnih storitev v primeru pandemije;
- spodbujati zdravstveno pismenost romskega prebivalstva;
- spodbujati razširjanje točnih, jasnih in z dokazi podprtih informacij in kampanje ozaveščanja kot učinkovita orodja proti diskriminaciji in ksenofobiji;
- zagotoviti redno spremljanje okoljskih razmer in tveganj, ki posebej vplivajo na prikrajšane romske skupnosti, ter sprejeti ukrepe za odpravo nevarnih ali nehiigienskih razmer ter
- spodbujati skladnost med izrednimi ukrepi in ukrepi za okrevanje ter vključevati pobude, kot so „zeleni dogovor“, digitalizacija, evropski steber socialnih pravic, cilji trajnostnega razvoja, evropski semester ter glavne strategije, programi in reforme.

⁴ [Direktiva o pitni vodi](#) (uvodna izjava 31, člen 16) od držav članic zahteva, da upoštevajo posebne razmere manjšinskih kultur, kot so Romi in Travellers, ne glede na to, ali prebivajo na enem mestu ali ne, in sprejmejo ukrepe, potrebne za izboljšanje njihovega dostopa do vode, namenjene za prehrano ljudi.

ZAGOTAVLJANJE DIGITALNE VKLJUČENOSTI

Ker so se morale šole, kampusi in pisarne zaradi pandemije COVID-19 zapreti, so za stik z zunanjim svetom vsi prešli na internet. Ob množičnem prehodu na spletno izobraževanje in medicino na daljavo itd. se je predvidevalo, da imajo vsi dostop do interneta. Vendar je kriza razkrila neverjetne [globalne razlike](#) v spletnem učenju in učenju na daljavo. Romi pogosto živijo na podeželskih območjih, ki še vedno zaostajajo pri dostopu do visokohitrostnih širokopasovnih infrastruktur. Pri marginaliziranih Romih, ki imajo le malo dostopa ali pa ga sploh nimajo do opreme IT ali digitalne pismenosti, so učinki pandemije razkrili globoko zakoreninjene strukturne neenakosti, ki pomenijo tveganja, da romski otroci niso dovolj uspešni in zaostajajo pri svojem šolskem delu, odrasli pa so prikrajšani za informacije in zaposlitvene priložnosti v realnem času. Obravnavati je treba temeljne izzive, povezane z neenakostjo, diskriminacijo in izključenostjo v digitalni dobi, da se zagotovi, da ni nihče zapostavljen. Uspešna uvedba digitalnih tehnologij ter odpornost in socialna pravičnost Evrope so odvisne od dostopa ljudi do potrebne infrastrukture, opreme ter digitalnih znanj in spretnosti.

Nacionalni strateški okviri za Rome bi morali:

- obravnavati digitalno izključenost Romov z zagotavljanjem dostopa do digitalnih tehnologij, zlasti dostopa do spletnega učenja in učenja na daljavo ter podpore zanju, če se institucije za izobraževanje in usposabljanje zaprejo, kot so se med pandemijo COVID-19;
- spodbujati sinergije z drugimi pobudami politike (zlasti tistimi, ki so povezane s spletnimi javnimi storitvami, storitvami e-uprave in komercialnimi storitvami), da bi izboljšali uporabnost javnih storitev in spodbujali vključujočo e-upravo, s posebnimi ukrepi za zagotavljanje javnih storitev in internetne povezave za Rome s posebnim poudarkom na podeželskih območjih;
- spodbujati digitalna znanja in spretnosti ter kompetence⁵ Romov z:
 - (1) izboljšanjem dostopa do digitalne opreme in omrežnih povezav (na primer vzpostavitev javnih točk za dostop do interneta na prikrajšanih območjih);
 - (2) spodbujanjem osnovnih digitalnih znanj in spretnosti ter kompetenc z vidika vseživljenjskega učenja in s ponudbo ustreznega usposabljanja;
 - (3) izboljšanjem kakovosti uporabe v informacijski družbi med Romi in njihove udeležbe ter
 - (4) spodbujanjem prijavljanja diskriminatornih praks na spletu pri dostopu do storitev in njihovi uporabi;
 - (5) vgraditvijo pobud za digitalno pismenost v lokalne socialno-ekonomske okoliščine ter njihovim prilagajanjem posebnim potrebam in razmeram romskih skupnosti;
 - (6) spodbujanjem in podpiranjem pobud za digitalno pismenost⁶, ki:
 - spodbujajo motivacijo in ozaveščenost glede uporabe interneta;
 - so cenovno dostopne in trajnostne;
 - vključujejo Romom prilagojene vsebine in načine izvajanja (nove metode poučevanja, priložnostno učenje itd.) ter
 - so dostopne in uporabne;
- spodbujati uporabo digitalnih rešitev v zdravstvu za paciente in zdravstvene delavce, da bi zagotovili neprekinjeno oskrbo in varne načine zdravljenja, ter
- ponovno pregledati strateške okvire za digitalno vključevanje, da se ocenijo ovire, s katerimi se srečujejo Romi.

⁵ [Okvir digitalnih kompetenc za državljane](#) opredeljuje pet komponent digitalnih kompetenc: informacijska in podatkovna pismenost, komunikacija in sodelovanje, ustvarjanje digitalnih vsebin, varnost in reševanje problemov.

⁶ [Okvir digitalnih kompetenc za državljane](#) opredeljuje informacije in podatkovno/digitalno pismenost kot zmožnost za izražanje informacijskih zahtev, za lokalizacijo in pridobivanje digitalnih podatkov, informacij in vsebin, za presojo pomembnosti vira in njegove vsebine ter za shranjevanje, upravljanje in organizacijo digitalnih podatkov, informacij in vsebin.

ZAGOTAVLJANJE OKOLJSKE PRAVIČNOSTI

Javnost se seznanja z okoljsko diskriminacijo⁷, s katero se soočajo številne romske skupnosti. Ta dolgo zanemarjena realnost je razkrila svoje nesorazmerne učinke med pandemijo COVID-19, med katero so marginalizirane skupnosti postale ranljivejše za okužbo in druge s tem povezane zdravstvene težave. Tveganja za zdravje so še večja zaradi neustreznih življenjskih razmer in segregacije, ki Rome še bolj potiskajo v socialno-ekonomsko izključenost.

Nacionalni strateški okviri za Rome bi morali:

- priznati in odpraviti okoljsko diskriminacijo, zlasti ker prizadene marginalizirane romske skupnosti na segregiranih območjih (kot izraz anticiganizma); spodbujati razumevanje, kako okoljska diskriminacija in pomanjkanje okoljskih storitev silita marginalizirane Rome, da živijo na okoljsko degradiranih območjih;
- biti osredotočeni na dostop do vode, ustrezno sanitarno ureditev, storitve zbiranja odpadkov in ravnanja z njimi ter se boriti proti stalni prostorski segregaciji kot vzroku okoljske diskriminacije na področju stanovanj in osnovnih storitev;
- odpraviti nezadosten dostop Romov do zelenih bivalnih površin z rekreacijsko vrednostjo;
- preprečiti tveganja za zdravje zaradi okolja ter obravnavati učinek izpostavljenosti onesnaženju in kontaminaciji na zdravje ter
- zagotoviti varnost in zdravje pri delu za tiste, ki delajo v manj ugodnih okoljskih pogojih.

⁷ Romi, ki živijo v ločenih naseljih v okoljsko nevarnih razmerah (poleg odlagališč odpadkov, na zapuščenih industrijskih območjih ali območjih, izpostavljenih poplavam), so prizadeti zaradi okoljske diskriminacije in prikrajšani za osnovne okoljske storitve, kot sta voda in ravnanje z odpadki. Glej [Potisnjeni v puščo. Okoljski rasizem proti romskim skupnostim v Srednji in Vzhodni Evropi](#). Za razlage konceptov in vire glej [spletišče](#) mreže za energetska pravičnost.

SPodbujanJE (OZAVEŠČENOSTI GLEDE) ROMSKE UMETNOSTI, ZGODOVINE IN KULTURE

Romska umetnost, zgodovina in kultura so sestavni del naše evropske in nacionalnih pokrajin. Vendar sta bili romska kultura in identiteta več stoletij upodobljeni romantično in stereotipno, kar je še poslabšalo odtujitev romskih skupnosti od prevladujočih družb. Priznanje njihove kulture bi moralo temeljiti na romskem diskurzu.

Nacionalni strateški okviri za Rome bi morali:

- priznati prispevek romske umetnosti in kulture k nacionalni in evropski dediščini ter povečati ozaveščenost o njem in njegovo prepoznavanje s strani Romov;
- podpreti platforme za lajšanje stikov med Romi in Neromi na lokalni ravni s promoviranjem tradicionalne in sodobne romske umetnosti, obrti in kulture ter poznavanja romske zgodovine;
- spodbujati dejavnosti ozaveščanja v sodelovanju z medijskimi akterji v podporo romski identiteti in kulturni dediščini, kot so ju Romi sami izoblikovali;
- boriti se proti predsodkom in stereotipom glede Romov;
- razglasiti in obeležiti 2. avgust za evropski dan spomina na žrtve holokavsta nad Romi, da se obeležijo žrtve genocida nad Romi med drugo svetovno vojno;
- spodbujati celosten pristop k obeleženju holokavsta, in sicer s spominom na usodo Romov ob mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta (27. januarja, na dan, ko je bilo osvobojeno koncentracijsko taborišče Auschwitz-Birkenau);
- vključiti romske skupnosti v nacionalni kulturni diskurz, in sicer z vključevanjem romske umetnosti, zgodovine in kulture v zbirke v nacionalnih arhivih, muzejih in na stalnih umetniških razstavah; dodeliti ustrezna sredstva za varovanje, ohranjanje in razvoj romske umetnosti in kulture, tudi s promocijo festivalov;
- vključiti romski jezik in zgodovino v šolske učne načrte in učbenike za romske in neromske učence; spodbujati dejavnosti in kampanje ozaveščanja o večkulturnosti v šolah ter
- zagotavljati priložnosti za podporo romskim podjetnikom in samozaposlenim v lokalnih podjetjih, ki spodbujajo romsko tradicijo in kulturo, ter za njihovo opolnomočenje.

SPodbujanJE SOCIALNIH INOVACIJ IN EKSPERIMENTIRANJA S POLITIKAMI

Socialne inovacije in eksperimentiranje s politikami so novi pristopi s področja družbenih sprememb, ki zajemajo zamisli, prakse in pobude, ki posredujejo na različnih ravneh sistema za spodbujanje korenitih sprememb in trajnih pozitivnih učinkov. Zato so lahko pomembna orodja za spodbujanje enakosti, vključevanja, udeležbe in opolnomočenja Romov.

Politika EU opredeljuje „socialne inovacije“ kot dejavnosti, ki imajo socialne cilje in uporabljajo sredstva socialne narave ter se nanašajo na razvoj in uresničevanje novih zamisli (glede izdelkov, storitev in modelov), hkrati pa izpolnjujejo socialne potrebe in ustvarjajo nove socialne odnose ali sodelovanje, s čimer so koristne za družbo in spodbujajo njeno zmožnost ukrepanja⁸. „Eksperimentiranje s socialnimi politikami“ pomeni ukrepe politike, ki ponujajo inovativne odgovore na socialne potrebe in se izvajajo v majhnem obsegu in v pogojih, ki omogočajo merjenje njihovega učinka, preden se izvedejo v drugih kontekstih ali v širšem obsegu, če so rezultati prepričljivi⁹.

Nacionalni strateški okviri za Rome bi morali:

- podpirati oblikovanje nacionalnih zavezništev za učenje in inovacije za vključevanje – z združevanjem akterjev iz celotnega ekosistema (ustrezne organizacije romskih strokovnjakov skupaj s podjetji/industrijo, socialnimi inkubatorji in mrežami oblikovalcev sprememb, veleposlaništvu, raziskovalnimi organizacijami);
- začeti skupne procese soustvarjanja z nacionalnimi/regionalnimi zainteresiranimi stranmi ter človekoljubnimi in socialnimi organizacijami, da se opredelijo potrebe, razpoložljiva sredstva in priložnosti za skupno sistematično ukrepanje (vključno z razpoložljivo svetovalno podporo EU);
- podpreti pripravo v rezultate usmerjenih projektov, ki obravnavajo ključna področja socialnih storitev (dostop do stanovanj, javne službe, osnovna javna infrastruktura in storitve itd.);
- spodbuditi in združiti učenje o delujočih pristopih k različnim temam/sektorjem, hkrati pa aktivirati ključne akterje iz različnih sektorjev (javnega, zasebnega, civilnega) in povečati njihove zmogljivosti za skupno sodelovanje;
- eksperimentirati s socialnimi politikami (na primer zagotavljanje jamstev za univerzalni temeljni dohodek) za oblikovanje modelov in preskušanje alternativnih mehanizmov zagotavljanja socialnih prejemkov;
- preučiti možnost mobilizacije zasebnega kapitala in združevanja sredstev, na primer s človekoljubnimi organizacijami, prek morebitnih programov usklajevanja, da bi se odzvali na nerešene potrebe najranljivejših oseb;
- preučiti nove modele storitev ali izvajanja in razširjeno pridobivanje sredstev prek partnerstev, usmerjenih v rezultate;
- podpreti združevanje in vključevanje ciljno usmerjenega in prožnega financiranja ter
- podpreti vzpostavitev kompetenčnih središč za socialne inovacije (ki bi se podpirali prek nadnacionalnih dejavnosti ESS+) in jim dodeliti pooblastila za podpiranje potreb Romov po vključevanju.

⁸ Glej člen 2(16) predloga Komisije za uredbo Evropskega parlamenta in Sveta o Evropskem socialnem skladu plus (ESS+) 2018/0206(COD) ([COM\(2018\) 382 final](#) z dne 30. maja 2018).

⁹ Prav tam, člen 2(17).